

Notes sobre el marc legal de l'avaluació de les condicions psicològiques per a l'ús de les armes de foc en l'àmbit civil i policial

MARTA GORDI I AGUILAR

Cap de l'Assessoria Jurídica del Departament d'Interior
de la Generalitat de Catalunya

11

1. INTRODUCCIÓ

Abans de centrar-nos en el marc legal sobre la regulació de les condicions psicològiques per a l'ús d'armes de foc, cal tenir present que la regulació de la tinença i l'ús de les armes de foc és una qüestió de cabdal importància i que requereix unes normes estrictes, així com un control exhaustiu i periòdic de les condicions psicofísiques per a la seva autorització i renovació, precisament per les greus conseqüències que pot ocasionar un ús inadequat o imprudent d'aquestes.

En l'exercici de les funcions policials, la decisió d'utilitzar l'arma en un supòsit concret requereix un procés reflexiu previ, tant o més important que la preparació o l'ensinistrament continuat per tal que el tret sigui ràpid, precís i ben executat, procés reflexiu lligat, evidentment, a les condicions psicològiques de l'individu.

Cada cop més les institucions i en especial l'Administració a qui se li encomana el desenvolupament, execució i control de la normativa reguladora de l'ús d'armes i del compliment dels seus requisits estan prioritant el control de les condicions psicològiques dels seus usuaris.

A títol indicatiu podem citar el 8è Congrés de l'ONU sobre prevenció del delicte i tractament del delinqüent, en què es van aprovar una sèrie de principis bàsics sobre l'ús de la força i de les armes de foc pels funcionaris encarregats de fer complir la llei. Entre aquests principis destaca el següent: «Els governs i organismes procuraran que tots els funcionaris siguin seleccionats mitjançant procediments adequats, que tinguin aptituds ètiques, psicològiques i físiques apropiades per a l'exercici eficaç de les seves funcions i rebin capacitació professional continuada i completa. Aquestes aptituds per a l'exercici de les seves funcions seran objecte d'examen periòdic».

Aquesta mateixa preocupació sobre el valor de la selecció, formació i supervisió que ha d'efectuar l'Administració respecte dels funcionaris que portin armes és compartida pel Tribunal Suprem i la resta d'òrgans jurisdiccionals, com així es

desprèn de les sentències dictades que declaren la responsabilitat civil subsidiària de l'Estat o la responsabilitat patrimonial d'aquest pels danys causats com a conseqüència de l'ús d'armes de foc dels funcionaris policials en l'exercici de les seves funcions, en els supòsits en què els dits funcionaris no estiguessin en òptimes condicions psíquiques per utilitzar-les.

El risc derivat de la funció policial i de l'ús de l'arma de foc determinen l'especial responsabilitat per culpa *in eligendo* o *in vigilando*, ja que l'Administració és responsable de la selecció i el control posterior dels seus funcionaris per evitar que l'arma constitueixi una font incontrolada de risc en mans de qui no es troba en condicions d'utilitzar-la curosament.

2. REGULACIÓ EN L'ÀMBIT CIVIL

2.1 Llei 1/1992, de 21 de febrer, sobre protecció de la seguretat ciutadana

Aquesta Llei preveu, en els articles 3, 6 i 7 i en la disposició addicional 4a, que correspon al Ministeri de l'Interior, entre d'altres, les competències en matèria d'armes i explosius. Així mateix que l'Administració de l'Estat pot establir els requisits i condicions de la tinença i utilització d'armes i podrà adoptar igualment les mesures de control necessàries per al compliment d'aquells requisits i condicions.

La regulació específica consta en:

2.2 El Reial decret 137/1993, de 29 de gener, que aprova el Reglament d'armes

Aquest Reglament transposa la Directiva 91/477/CEE del Consell de 18 de juny de 1991, sobre el control de l'adquisició i tinença d'armes, el contingut de la qual coincideix substancialment amb el capítol sobre armes de foc i municions del Conveni d'aplicació de l'Acord de Schengen. L'article 18 de la Directiva estableix que els Estats membres posaran en vigor les disposicions legals, reglamentàries i administratives necessàries per al seu compliment.

El Reglament d'armes, dins del capítol II, relatiu a llicències, autoritzacions especials i targetes d'armes, disposa en l'article 96 que ningú no podrà portar ni posseir armes de foc en territori espanyol sense disposar de la corresponent autorització expedida pels òrgans administratius als quals el Reglament atribueix aquesta competència.

L'article 98 del Reglament fa referència a les aptituds físiques i disposa que, en cap cas no podran tenir ni usar armes, ni ser titulars de les llicències o autoritzacions corresponents, les persones les condicions psíquiques o físiques de les quals els impedeixi la seva utilització i, especialment, aquelles persones per les quals la tinença i ús d'armes representi un risc propi o aliè.

Per a sol·licitar les llicències i autoritzacions els interessats hauran d'acreditar tenir les aptituds psíquiques i físiques adequades i els coneixements necessaris sobre conservació, manteniment i utilització de les armes en la forma prevista.

L'acreditació de les esmentades aptituds psíquiques i físiques es durà a terme amb la presentació, davant les oficines instructores dels procediments, del corresponent informe d'aptitud.

El personal en actiu o en situació assimilable de les forces armades i de les forces i cossos de seguretat no requereix aquesta acreditació.

No tots els tipus d'armes estan sotmesos als mateixos requisits sinó que depenen de la categoria d'aquestes, com tampoc són iguals els requisits exigits sobre condicions psicofísiques segons els usuaris de les armes. En aquest sentit podem distingir diferent regulació en relació amb els titulars de les llicències i autoritzacions segons que aquests siguin particulars, personal de seguretat privada o personal de les forces armades i de les forces i cossos de seguretat.

2.2.1 *Els particulars*

El és d'aplicació el Reglament d'armes RD 137/1993 i en concret pel tema que ens ocupa els articles 96, 97 i 98 abans citats, i també el RD 2283/85, de 4 de desembre, que regula l'emissió dels informes d'aptituds necessaris per a l'obtenció de llicències, permisos i targetes d'armes.

L'article 3 del citat RD estableix que el funcionament dels centres, la realització de reconeixements als efectes de comprovar l'aptitud per a la tinença i l'ús d'armes, l'emissió dels informes corresponents d'aquests, la seva valoració i la resolució de les discrepàncies a què pugui donar lloc, es regiran pel que disposa el RD 2272/85, de 4 de desembre, pel qual es determinen les aptituds psicofísiques que han de tenir els conductors de vehicles i pel qual es regulen els centres de reconeixement destinats a verificar-les, amb les corresponents adaptacions.

2.2.2 *Personal que presta serveis de seguretat privada*

Tant la Llei 23/1992, de 30 de juliol, de seguretat privada, com el reglament que la desenvolupa aprovat pel RD 2364/1994, exigeixen que per a l'obtenció de l'habilitació i, en tot moment, per a la prestació de serveis, els vigilants de seguretat i els guardes particulars del camp hauran de tenir l'aptitud física i psíquica necessàries per a l'exercici de llurs funcions.

El Reial decret 2487/98, de 20 de novembre, regula l'acreditació de l'aptitud psicofísica necessària per tenir i usar armes i per a prestar serveis de seguretat privada.

D'acord amb l'art. 3 d'aquesta norma, les proves d'aptitud psicofísica tenen per objecte comprovar que no existeix cap malaltia o deficiència que pugui suposar incapacitat per a la tinença i ús d'armes i per a prestar serveis de seguretat privada.

En l'article 5 i sq. del Reial decret i en l'annex s'aproven els quadres de determinació de les malalties o deficiències i de criteris d'aptituds, condicionants de l'obtenció d'autoritzacions per a la tinença i l'ús d'armes, així com de l'habilitació per prestar serveis de seguretat privada.

Les proves i exploracions han de ser practicades per un centre de reconeixement degudament autoritzat, radicat en la província del domicili del sol·licitant. Els resultats s'han de concretar en un expedient clínic bàsic, que es conservarà en el

centre i sobre la base del qual el director del centre emetrà l'informe d'aptitud o no aptitud. Això no obstant, aquest informe pot ser ampliat pel reconeixement efectuat pels òrgans competents de l'Administració de l'Estat o de les comunitats autònomes si així ho acorden.

D'altra banda, les persones que pateixin malaltia o deficiència orgànica o funcional que els incapaciti per obtenir llicència o autorització ordinària de tinença i ús d'armes o per a la seva renovació, amb caràcter ordinari, podran obtenir llicència, autorització o habilitació extraordinàries, subjectes a les limitacions temporals o a les condicions restrictives que procedeixin en cada cas, d'acord amb l'annex del RD, i que s'hauran de reflectir en els corresponents documents de llicència, autorització o habilitació.

14

A aquests efectes el Reglament classifica el personal en tres grups:

- *M.* Minusvàlids que únicament poden usar armes amb l'assistència d'acompanyants auxiliars i dins de recintes especials (galeries de tir). Els acompanyants han de tenir llicència per a la tinença i l'ús de les armes de què es tracti.
- *L.* Comprèn les persones sense minusvalia o amb minusvalies que únicament requereixin adaptacions de les armes i que poden tenir i usar en tots els recintes amb caràcter general, o en els espais que preveu el Reglament d'armes.
- *S.* Comprèn les persones que tenen l'aptitud psicofísica necessària per a la prestació dels serveis de seguretat privada.

2.3 Ordre del Ministeri de l'Interior de 14 de gener de 1999

Mitjançant aquesta Ordre s'aproven els models d'informes d'aptitud psicofísica necessària per a la tinença i l'ús d'armes i per a prestar serveis de seguretat privada.

Cal tenir present que, pel que fa a les autoritzacions, tant el vigent Reglament d'armes com anteriorment el RD 1778/1994, de 5 d'agost, d'adequació a la Llei 30/1992, de les normes reguladores dels procediments d'atorgament, modificació i extinció de les autoritzacions, consideren que la manca de resolució expressa ha de considerar-se desestimatòria de la sol·licitud.

3. FORCES I COSSOS DE SEGURETAT I FORCES ARMADES

La Llei orgànica 2/1986, de 14 de març, reguladora de les forces i els cossos de seguretat, de conformitat amb el que preveu l'article 104 de la Constitució espanyola, en el seu preàmbul II diu:

...Por encima de cualquier otra finalidad, la Ley pretende ser el inicio de una nueva etapa en la que destaque la consideración de la Policía como un servicio público dirigido a la protección de la comunidad, mediante la defensa del ordenamiento democrático.

A través de las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad se ejerce el monopolio, por parte de las administraciones públicas, del uso institucionalizado de la coacción jurídica, lo que hace imprescindible la utilización de armas por parte de los funcionarios de Policía. Ello, por su indudable trascendencia sobre la vida y la integridad física de las personas, exige el establecimiento de límites y la consagración de principios, sobre moderación y excepcionalidad en dicha utilización...

Així mateix, l'article 5.2.d) limita l'ús de les armes per les forces i els cossos de seguretat als supòsits de risc racional greu per a la vida o integritat física d'ells mateixos o de terceres persones i en les circumstàncies que puguin comportar un greu risc per a la seguretat ciutadana, sempre de conformitat amb els principis de congruència, oportunitat i proporcionalitat.

En aquest sentit, doncs, serà en les proves d'accés on per primera vegada s'haurà de valorar les capacitats físiques i psíquiques dels aspirants per exercir degudament les futures funcions com a membres de policia, incloent-hi, per tant, la possibilitat de fer ús d'armes de foc en compliment d'aquestes funcions.

Els membres de les forces i els cossos de seguretat, en molts casos, des del seu ingrés en el cos corresponent fins a la seva retirada professional, passen com a mitjana un període que pot superar els trenta anys i no es pot obviar que, durant aquest, igual que qualsevol persona, poden presentar trastorns físics o psicològics que disminueixin la seva capacitat, o poden veure's sotmesos a situacions especialment estressants, tant en el camp professional com personal, que incideixin en el desenvolupament de les seves funcions.

És necessari, per tant, un procés de supervisió permanent per garantir que es troben en perfecte estat per usar armes.

El que estableix l'article 147 del Reglament d'armes en l'àmbit civil hauria de preveure's en les normatives pròpies de cada cos policial: «Els usuaris d'armes hauran d'estar en tot moment en condicions de controlar-les».

3.1 Forces armades

El Reial decret 944/2001, de 3 d'agost, aprova el Reglament per a la determinació de l'aptitud psicofísica d'aquest personal.

Aquest Reglament desenvolupa l'art. 101 de la Llei 17/1999, de 18 de maig, del règim del personal de les forces armades, que establia la realització de reconeixements mèdics i proves psicològiques amb el contingut i la periodicitat que es fixin reglamentàriament.

En la mateixa exposició de motius reconeix que hi ha llocs de treball per als quals es requereix unes condicions psicofísiques superiors a les que poden considerar-se normals, majoritàriament relacionades amb destinacions a unitats de força i d'altres que no requereixen especials aptituds psicofísiques o fins i tot poden ser exercits amb unes mínimes condicions psicofísiques.

Per aquest motiu era necessari disposar d'un marc mèdic pericial i d'uns protocols mèdics quant a determinar l'existència d'insuficiència de les condicions psicofísiques.

L'objecte del Reglament inclou tant la regulació del contingut i la periodicitat dels reconeixements mèdics i de les proves físiques i psicofísiques, com el sistema de control i avaluació de les condicions psicofísiques dels militars professionals.

Pel que fa a l'avaluació de les condicions psicofísiques, el Reglament disposa que els informes mèdics i psicològics i les proves psicològiques seran de la competència exclusiva de la sanitat militar.

Els reconeixements físics, segons l'edat, s'han de practicar cada tres, cinc o set anys. Els psicològics, almenys cada cinc anys.

Amb independència dels reconeixements mèdics i psicològics periòdics també se'n podran fer en qualsevol moment a proposta de la persona interessada, fonamentada en informes mèdics, o a proposta del cap de la unitat on estigui destinat.

El resultat dels informes mèdics i psicològics i de les proves físiques es pot tenir en compte en l'avaluació de l'ascens, per a la baixa temporal del servei o per al cessament en la destinació.

En un altre capítol el Reglament preveu l'avaluació extraordinària per a determinar la insuficiència de condicions psicofísiques als efectes de limitar que ocupin segons quina destinació les persones afectades, el canvi d'especialitat, el passi a jubilació o la resolució del compromís, segons correspongui.

3.2 Guàrdia Civil

De manera similar a la regulació efectuada en relació amb les forces armades, la Llei 42/1999, de 25 de novembre, del règim del personal de la Guàrdia Civil, ho fa respecte d'aquest col·lectiu.

L'article 26, relatiu als sistemes de selecció, preveu que les proves d'aquests sistemes de selecció també serviran per acreditar les aptituds psicofísiques necessàries per cursar els respectius plans d'estudis.

L'historial professional que recull totes les vicissituds professionals del personal de la Guàrdia Civil (art. 45) també està integrat per l'expedient d'aptitud psicofísica.

En l'expedient d'aptitud psicofísica (art. 49) han de figurar els resultats dels reconeixements mèdics i de les proves psicològiques i físiques que es realitzen, amb el contingut i la periodicitat que s'estableixi per reglament, segons el treball, l'edat, l'escala i circumstàncies personals, o en qualsevol moment a iniciativa fonamentada de la persona interessada o del cap de la seva unitat.

Els reconeixements i proves poden consistir en anàlisis i comprovacions de caràcter obligatori encaminades a detectar els estats d'intoxicació etílica i el consum de drogues tòxiques o substàncies similars. Tots aquests resultats són confidencials.

3.3 Cos Nacional de Policia

Tot i que no existeix una regulació específica sobre les condicions psicofísiques d'aquest col·lectiu als efectes de previsió i control, en les corresponents convocatòries consten proves psicotècniques, físiques, mèdiques i entrevista.

Així mateix preveuen que durant el curs de formació o el mòdul de formació pràctica els alumnes es sotmetran a exàmens mèdics, el resultat dels quals pot comportar la mesura cautelar de suspensió provisional o la separació definitiva de la persona afectada, en funció de la gravetat del defecte físic o la malaltia.

3.4 Polícies locals

En desenvolupament de la Llei 16/1991, de 10 de juliol, de les polícies locals i en ús de la competència de coordinació, el Decret 219/1996, de 12 de juny, aprova el Reglament d'armament de les polícies locals.

En aquesta norma i sota l'epígraf «expedient d'armes», es preveu que els ajuntaments obrin a cadascun dels membres de la policia local un expedient on constin totes les dades referents a la conservació, la tinença i l'ús de les armes i de les municions de les quals estiguin dotats reglamentàriament, i de qualsevol altra dada d'interès relacionada amb la tinença i l'ús de l'arma de foc. També ha d'incloure les revisions periòdiques, les pràctiques o els cursos de formació realitzats.

És en el capítol IV del Reglament on es troba una de les regulacions més específiques sobre el control de les condicions per dur armes, tant pel que fa a les proves de selecció i a les revisions psicotècniques, mèdiques i de formació en tir, com a les revisions extraordinàries.

Així, les proves psicotècniques i mèdiques i també en els cursos de formació específics que es realitzin en els diferents processos de selecció, hauran de contenir exercicis i programes que permetin avaluar la capacitat per poder portar armes de foc.

Les revisions psicotècniques —que com les mèdiques, es realitzaran com a mínim cada dos anys— contindran les proves necessàries, com ara bateries aptitudinals, qüestionaris de personalitat i d'altres instruments psicomètrics per a detectar disfuncions o anomalies caracterials. I si es considera necessari també es practican entrevistes personals i proves complementàries.

Serà causa de retirada de l'arma de foc la detecció en les revisions mèdiques de malalties o defectes físics considerats causa de denegació de llicències, permisos o targetes d'armes en la legislació sobre armament.

Pel que fa a les revisions extraordinàries, l'alcalde a iniciativa pròpia o el comandament responsable de l'armament poden acordar una revisió dels efectius de la plantilla, a realitzar per especialistes, per comprovar si mantenen la capacitat suficient per portar armes de foc. Tots els membres estan obligats a sotmetre's a aquestes proves.

3.5 Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra

D'acord amb la normativa reguladora del cos de Mossos d'Esquadra, l'únic moment en què obligatòriament es poden controlar les condicions psicofísiques i mèdiques dels polícies o futurs polícies és en els processos selectius, amb més intensitat en els procediments d'accés a la categoria de mosso (agent) i més relativament en els processos de promoció interna, perquè no es preveu expressament un control periòdic.

En els processos selectius d'accés, les bases de la convocatòria preveuen, juntament amb altres proves, les aptitudinals, de personalitat, físiques i mèdiques per comprovar que no està incurs en cap causa d'exclusió mèdica de les que consten en l'annex de la convocatòria; la prova psicotècnica orientada a avaluar l'adequació de les característiques de l'aspirant en relació amb les tasques a desenvolupar, i, si ho acorden les bases, una entrevista, per contrastar i ampliar el resultat de les proves psicotècniques, per tal de determinar l'adequació de l'aspirant al perfil professional desitjat.

Durant la segona fase del procés —el curs selectiu a l'Escola de Policia de Catalunya—, es realitzaran als aspirants que estiguin fent el curs i als exempts els exàmens mèdics oportuns, de caràcter preventiu, per comprovar que l'aspirant no es troba inclòs en cap de les causes d'exclusió mèdica.

En relació amb la prova psicotècnica, la *passació* de tests i altres instruments psicomètrics, cal tenir present els criteris garantistes i rigorosos que en aplicació dels drets constitucionals tenen els jutjats i tribunals contenciosos, en el sentit de considerar nul tot instrument que totalment o parcial pugui afectar la intimitat dels convocats a les proves. És, doncs, difícilment compatible poder compaginar una fiable valoració de les condicions psicofísiques dels seleccionats amb l'estricta interpretació dels seus drets constitucionals a la intimitat i la dignitat personal. Com difícilment es pot compaginar el fet que l'Administració no pugui endinsar-se mínimament en la personalitat i capacitat psicològica del futur policia i després sigui declarada responsable civil subsidiària per culpa *in vigilando* o *in eligendo*.

El que s'ha exposat anteriorment res té a veure amb reconèixer que la Llei 10/1994, d'11 de juliol, de la Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra és insuficient a l'hora de preveure un control periòdic de les condicions psicofísiques dels mossos al llarg de la seva carrera professional. En aquest sentit estava prevista per a la futura modificació de la Llei la introducció d'un article que establís la sotmissió obligatòria i periòdica a reconeixements mèdics i a proves psicològiques i físiques, així com la previsió que si com a resultat dels reconeixements es detecten deficiències físiques, psíquiques o formatives que puguin comprometre el servei actiu, es pogués retirar l'arma de foc provisionalment, mitjançant el corresponent expedient.

Un nou element que referma la necessitat d'efectuar controls periòdics és que actualment el comunicat mèdic de baixa i la seva confirmació és un document considerat de caire administratiu, com ho prova el fet que des de l'any 1999 s'ha suprimit la informació medicodiagnòstica dels comunicats que es fan arribar a les empreses.

El metge extern que no pertany al Gabinet d'Assistència Mèdica i Prevenció de Riscos Laborals del cos, cas que recomani l'entrega temporal de l'arma, desconeix si aquesta s'ha produït si no és pel mateix pacient.

I això és així perquè els mossos d'esquadra tenen dues vies per obtenir assistència mèdica: d'una banda estan integrats en el règim general de la Seguretat Social i, d'una altra, la Direcció General de Seguretat Ciutadana, ateses les característiques especials d'aquest col·lectiu funcional, disposa d'un Gabinet d'Assistència Mèdica i de Prevenció de Riscos Laborals, que té entre d'altres, la missió de promoure la salut dels membres del cos.

Per tant, els mossos d'esquadra poden optar lliurement per una d'aquestes vies i, cas que optin per l'assistència sanitària de la Seguretat Social, la Direcció General de Seguretat Ciutadana no té coneixement, si és el cas, que l'estat clínic del mossos fa necessari la retirada de l'arma.

L'única regulació contundent en la previsió de la retirada de l'arma és en l'àmbit de règim disciplinari, tots els tipus de sancions disciplinàries preveuen per la comissió de faltes lleus, greus i molt greus, la suspensió de funcions, la qual comporta d'acord amb la Llei 10/1994 i el Decret 183/1995, de 13 de juny, de règim disciplinari, la privació temporal de l'exercici de funcions i, conseqüentment, la retirada de l'arma i de la credencial reglamentària.